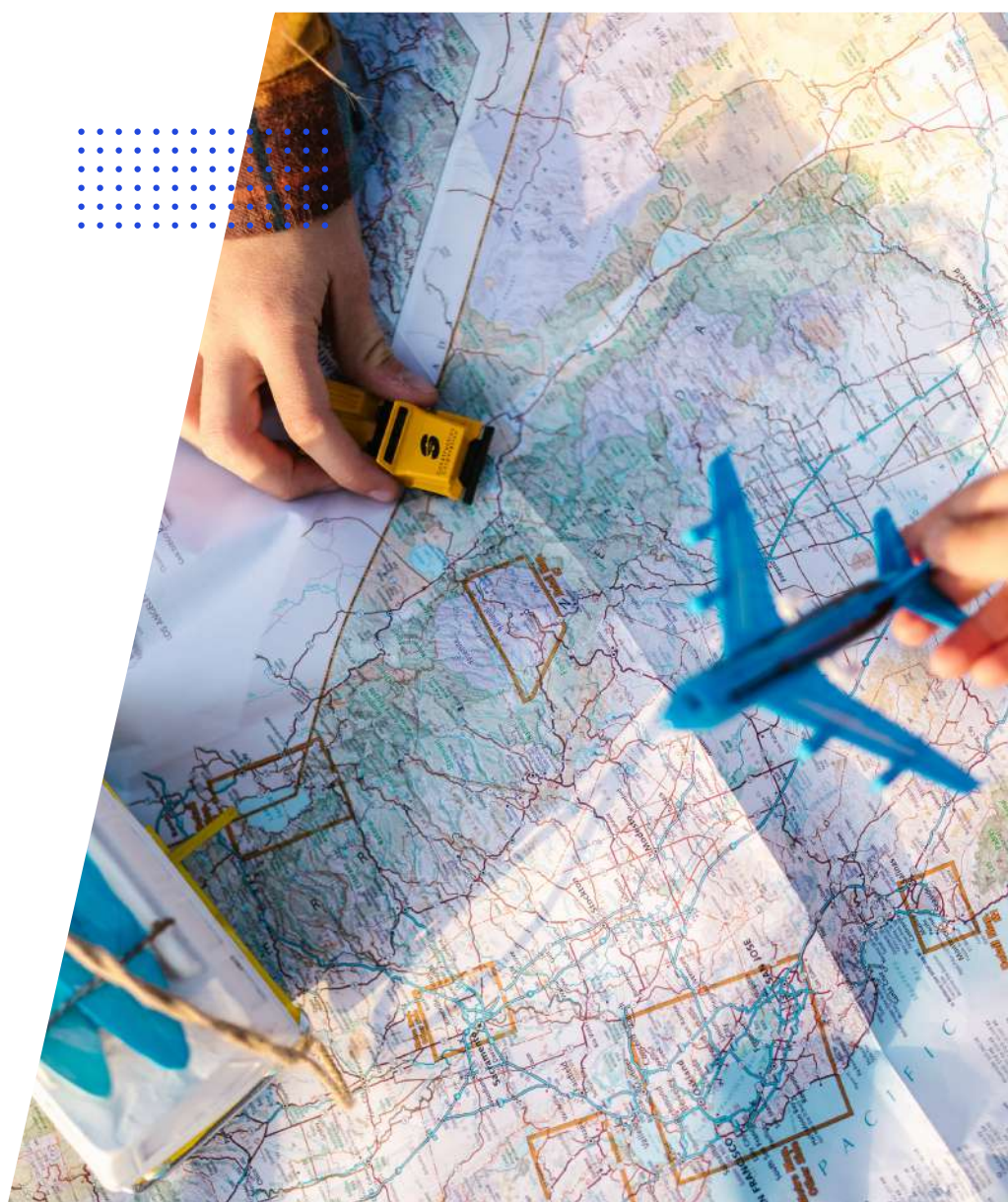

FUNDACJA
NIE WIDĄĆ PO MNIE

DLA RODZICÓW

NASZE życie jest podróżą – o wychowaniu do odpowiedzialności

FUNDACJA
NIE WIDĄĆ PO MNIE

COPYRIGHT © FUNDACJA NIE WIDĄĆ PO MNIE 2023

Tytuł: NASZE życie jest podróżą – o wychowaniu do odpowiedzialności

ISBN: 978-83-67802-43-7

Autor: Jadwiga Łuczak-Wawrzyniak

Nadzór merytoryczny: prof. Ewa Mojs

Korekta: Urszula Szybowicz

Korekta składu: Kamila Olejnik

Kolaże w książce: zdjęcia iStock, kolaż Marcin Czaja

Skład: Marcin Czaja

SP ZOZ Centrum Leczenia Dzieci
i Młodzieży w Zaborze
ul. Zamkowa 1
66-003 Zabór
NIP: 973-058-82-81
REGON: 970774176
KRS: 0000004995

Województwo Lubuskie
Departament Ochrony Zdrowia
Urzędu Marszałkowskiego
Województwa Lubuskiego
w Zielonej Górze
ul. Podgórna 7
65-057 Zielona Góra
NIP: 973-05-90-332
REGON: 970770089

Środowiskowe Centrum Zdrowia Psychicznego dla dzieci i młodzieży w Zielonej Górze
ul. Monte Cassino 21B, 65-561 Zielona Góra, kontakt@poradniapozytywka.pl

---

Partnerski projekt „Środowiskowe Centrum Zdrowia Psychicznego dla dzieci i młodzieży w Zielonej Górze” realizowany od 01.01.2021r. do 30.06.2023r.
w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 i współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Spis treści

- 1** — **Wprowadzenie**
- 2** — **Spotkanie i planowanie podróży – zanim się narodzi**
- 3** — **Wychowanie a odpowiedzialność**
- 4** — **Cel podróży – wychowanie do odpowiedzialności**
- 5** — **W drodze ku przyszłości**
- 6** — **Uwaga! Zwolnij**
- 7** — **Porządkowanie domu – porządkowanie albumów wspomnień**
- 8** — **Przeгляд techniczny i pakowanie niezbędnego sprzętu podróżnika**
- 9** — **Przeszkody – odróżnienie autorytetu od celebryty**
- 10** — **Ograniczenie prędkości – stawianie granic i szanowanie cudzych, potrzeba dialogowania**
- 11** — **Uwaga wypadek – analiza przyczyn**
- 12** — **Apteczka podróżnika – Pierwsza pomoc i dawkowanie "tabletek" na odpowiedzialność**

Wprowadzenie

NASZE życie jest podróżą – o wychowaniu do odpowiedzialności

"Wędrówką jedną życie jest człowieka, Idzie wciąż, Dalej wciąż, Dokąd Skąd...będę szedł, będę biegł, nie dam się!". Edward Stachura 1937-1979¹

---

¹ Myszkowski Krzysztof, Stare Dobre Małżeństwo. Antologia, wyd. 3, Łódź, Dalmafona, 2004, s. 77-78.

Spotkanie i planowanie podróży – zanim się narodzi

Narodziny człowieka poprzedza historia życia jego rodziców. To my stajemy się jego pierwszymi opiekunami i nauczycielami, czerpiąc z dorobku oraz doświadczenia naszego i naszych przodków. Wytyczamy tym samym kierunek drogi dla naszego dziecka: już w momencie poczęcia, w okresie okołoporodowym, potem opiekując się nim aż do osiągnięcia samodzielności.

Początkiem podróży jest dla naszego życia ciąża. Matka zaczyna się nami opiekować, gdy zacznie dbać o siebie w oczekiwaniu na dziecko. Idealna sytuacja jest wówczas, gdy otoczona zostaje opieką ojca dziecka i innych bliskich sobie osób. Przygotowując się do macierzyństwa, korzysta również z opieki medycznej, czasami ze wsparcia edukacyjnego, społecznego itp. Odpowiedzialność za przygotowanie się na właściwe przyjęcie potomka dotyczy obojga rodziców. Jeszcze w "prenatalnej" fazie swojego rodzicielstwa zaczynamy szykować się do życiowej zmiany i troszczyć o swoje dziecko.

Po porodzie z kolei i spotkaniu twarzą w twarz z naszym maluchem podejmujemy konkretne zadania, pielęgnujemy, zaspokajamy podstawowe potrzeby, uczymy, wychowujemy. Każdego dnia towarzyszymy mu i przeprowadzamy przez kolejne etapy życia, których przekraczanie mierzymy osiągnięciami w rozwoju fizycznym, umysłowym, emocjonalnym, moralnym i społecznym. Te z kolei prowadzą do samodzielnego i odpowiedzialnego życia.

Rzwoj człowieka został opisany językiem wielu teorii m.in. psychologicznych, pedagogicznych, filozoficznych.

W zależności od przyjętych założeń i obserwowanego zjawiska podkreśla się znaczenie takich lub innych kluczowych dokonań rozwojowych w określonym wieku, w każdym ważnym wymiarze ludzkiej egzystencji.

W niniejszym opracowaniu skupimy się właśnie na opisanu konkretnego zadania rozwojowego, jakim jest wychowanie do odpowiedzialności.

FUNDACJA NIE WIDAĆ PO MNIE

edukacja zdrowotna w woj.lubuskim

Wychowanie a odpowiedzialność

Z definicji słowa **odpowiedzialność** wynika, że człowiek jest zdolny do dbania o dobro swojej osoby, drugiego człowieka, ale też o otaczający świat. Do tego potrzeba nie tylko wiedzy, ale i znajomości obowiązujących norm, zasad, reguł.

Od nas samych zależy, czy będziemy realizować zadania życiowe tak, że uznamy siebie za osoby odpowiedzialne – wobec własnego sumienia, ale i przed społeczeństwem. Bowiem prawdziwa odpowiedzialność wypływa z naszego wewnętrznego przekonania. Choć zdarza się także, że może być skutkiem obawy przed karą lub wykluczeniem.

W codziennym pośpiechu rzadko zadajemy sobie pytania w stylu:

"Co zrobić z własnym życiem?", "Jak je przeżyć?".

Odpowiedzi poszukujemy długo, do końca życia, z lepszym albo gorszym skutkiem. Jest to proces. Zatem kluczowe jest pytanie o sens życia. Według wybitnego lekarza-psychoterapeuty, Viktora Frankla, jest ono tożsame z pytaniem o sens własnej egzystencji:

Kim jestem? Po co żyję? Co wskazuje kierunek mego życia?

W poszukiwaniu odpowiedzi określamy, co ważne i cenne jest dla nas, a co dla społeczności i społeczeństwa, w których żyjemy. Czy są to sprawy warte pożądanego i czy mają taką moc, by stać się naszym życiowym celem? W ten sposób definiujemy swoje wartości, a przez uznanie ich zyskujemy osobisty kompas wskazujący kierunek w życiowej podróży.

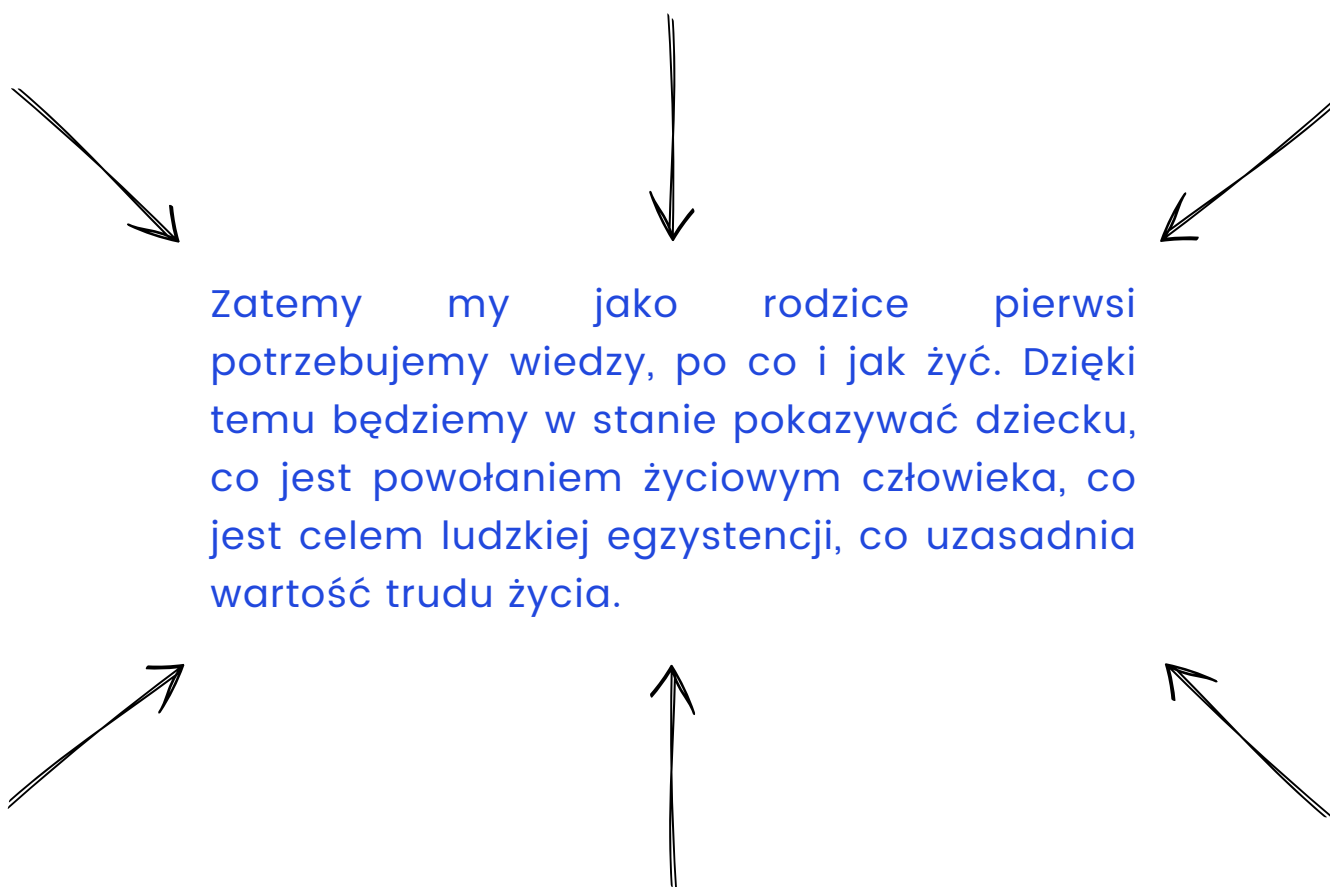

Zatem my jako rodzice pierwsi potrzebujemy wiedzy, po co i jak żyć. Dzięki temu będziemy w stanie pokazywać dziecku, co jest powołaniem życiowym człowieka, co jest celem ludzkiej egzystencji, co uzasadnia wartość trudu życia.

Sens życia podlega stałym przemianom, których efektem staje się wzrost samoświadomości i nabywanie zdolności do:

Twórczej pracy lub działania

Doświadczenia uczuć wyższych: dobroci, prawdy, piękna

Kontaktu z innym człowiekiem, którego wyjątkowość poznajemy poprzez miłość

Znoszenia nieuniknionego cierpienia, w którym można doświadczyć przemiany tragedii w triumf ludzkiego ducha, upadku w zwycięstwo.²

---

² V.E. Frankl „Człowiek w poszukiwaniu sensu”
Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2009

Cel podróży – wychowanie do odpowiedzialności

Gdy stajemy się rodzicami, zaczynamy przyglądać się drodze, jaką od dzieciństwa do teraz przeszliśmy. Przypominamy sobie wiele osób, które towarzyszyły nam w życiu, odkąd tylko sięgamy pamięcią – mamę, tatę, często dziadków, nauczycieli, trenerów i wielu innych ludzi, którzy w naszym doświadczeniu odegrali wyjątkową rolę.

Początkowo, gdy byliśmy mali i zależni, były to osoby bardzo bliskie. Pomagały nam w każdej niemal czynności. Z czasem dawały coraz więcej swobody, pozwalały podejmować decyzje, ale przecież czuwały, wspierały i chroniły. Gdy mamy własne dzieci, przychodzi czas refleksji na temat wychowania i roli rodziców/wychowawców, jaką tamte osoby odegrały w naszym życiu. Jako opiekunowie odkrywamy, że z kolei i my stajemy się wychowawcami dzieci. W dużej mierze jesteśmy odpowiedzialni za to, jak je wyposażymy i przygotujemy do przyszłego życia. Marzymy o tym, by dzieci były szczęśliwe, samodzielne, dające sobie radę. Przy różnych okazjach słyszymy życzenia: "wychowajcie swoje pociechy na porządnym i odpowiedzialnym ludzi". Co to w praktyce oznacza?

Janusz Korczak w jednym ze swoich dzieł „Jak kochać dziecko. Dziecko w rodzinie”³, napisał, że „wychowanie dziecka to nie miła zabawa, a zadanie, w które trzeba włożyć wysiłek bezsennych nocy, kapitał ciężkich przeżyć i wiele myśli”.

Ten wybitny pedagog w wielu swoich rozprawach na temat dziecka, wychowania, relacji w rodzinie podkreślał, że kształtowanie młodego człowieka jest procesem dynamicznym, wymagającym zaangażowania i miłości. Akcentował jednocześnie, że dziecko trzeba kochać miłością mądrą i refleksyjną, ukierunkowaną na poznawanie i rozumienie go jako jednostki, a równocześnie członka danej społeczności.

---

³ Korczak J., Jak kochać dziecko. Dziecko w rodzinie. Rzecznik Praw Dziecka. Warszawa 2012

Każdy rodzic lub nauczyciel/wychowawca podejmujący się formowania dziecka do odpowiedzialności musi odpowiedzieć sobie na 5 ważnych pytań:

- 1** Czy jestem osobą, która nie uchyla się od konsekwencji własnych wyborów i zachowań?
- 2** Czy dbam o dobro, a zapobiegam złu?
- 3** Czy wywiązuję się ze swoich obowiązków?
- 4** Czy dotrzymuję słowa?
- 5** Czy jestem świadoma/świadomy swoich wartości?

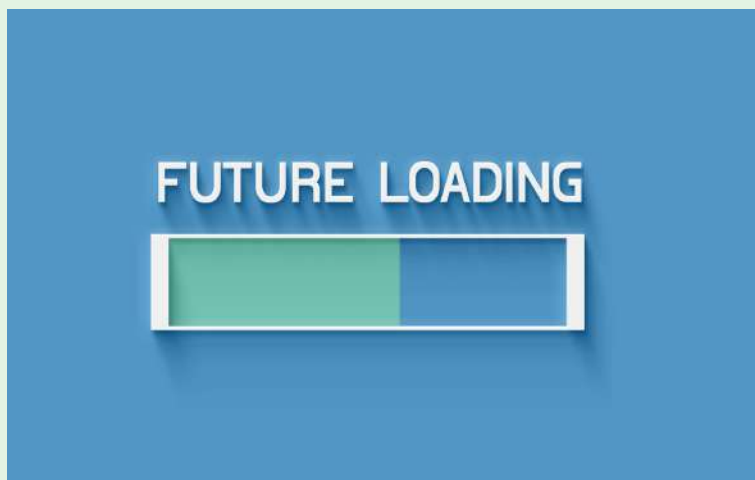

To jak odpowiadamy na powyższe pytania świadczy o naszej postawie życiowej w roli matki, ojca, nauczyciela. Świadomość ta jest konieczna, gdy wyruszamy z dzieckiem w podróż Życia jako opiekun, „mistrz”, towarzysz, przyjaciel „na dobre i na złe”. Aby uczyć odpowiedzialności, trzeba samemu takim być. Jan Paweł II powiedział: „Rodzice sami muszą być dobrze wychowani, ażeby wychowywać – sami też wciąż muszą się wychowywać, ażeby wychowywać. Tylko pod takimi warunkami, przy takiej postawie wewnętrznej, proces wychowania może być owocny”⁴.

⁴ Jan Paweł II, Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia i homilie, Kraków 2005, s. 323

W drodze ku przyszłości

Wychowywanie potomstwa jest trudnym zadaniem dla rodziców, którzy jako wcześniejsze pokolenie dorastali w innych warunkach społecznych, kulturowych i politycznych oraz zostali wychowani dla innej przyszłości niż ta, która czeka ich dzieci. Niejednokrotnie trudno nam dzisiaj przypomnieć sobie osobiste cele, które były motorem działania i realizowania początkowo dziecięcych, a potem młodzieńczych, marzeń. W trzeciej dekadzie XXI wieku jako rodzice wraz ze swoimi dziećmi (podopiecznymi) podążamy drogą życia w warunkach, które charakteryzuje zmienność, nietrwałość, niejednoznaczność i natychmiastowość. Już blisko 30 lat toczy się polemika wśród psychologów, pedagogów, socjologów co do tego, jaki jest czas, w jakim przyszło nam żyć. Niektórzy obdarzają go mianem płynnej nowoczesności, kultury instant, McŚwiata, globalnej wioski, postmodernizmu.⁵

Taką "szybką rzeczywistość" opisuje slogan **fast car, fast food, fast sex, fast education**.⁶

Zygmunt Bauman⁷ użył określenia płynna nowoczesność. Symptomatyczne dla niej są chaos, niestałość struktur kulturowych, które wcześniej stanowiły przecież fundament zarówno dla jednostki, jak i społeczeństwa. Tak więc współczesnego człowieka charakteryzuje z jednej strony niespójność, niekonsekwencja postępowania, fragmentaryzacja i epizodyczność rozmaitych sfer aktywności, a z drugiej strony konformizm i bierność wobec rzeczywistości, które uznawane są za siłę i zaradność.⁸

5 Myszka L. Obraz ponowoczesnego świata z perspektywy współczesnej młodzieży. KULTURA – SPOŁECZEŃSTWO – EDUKACJA Nr 2 (6) 2014 POZNAŃ

6 Melosik Z. Ciało i zdrowie w społeczeństwie konsumpcji; Toruń-Poznań 1999, ss. 91-187;

7 Bauman Z. Kultura w płynnej nowoczesności, Warszawa 2011 4. Fudala R. Płynna nowoczesność: czas zabawy i karnawału. Ogrody Nauk i Sztuki, 2014, 4, s. 121-127 DOI: 10.15503/onis2014-121-127

8 Myszka L. Obraz ponowoczesnego świata z perspektywy współczesnej młodzieży

Zbyszko Melosik podkreśla natomiast, że rozwój kultury współczesnej podąża za postawą nieograniczonej konsumpcji w doświadczeniu „konsumpcyjnego spektaklu”, natychmiastowości (kultury typu instant). To kultura upozorowana, kształtowana przez mass media, które są obecnie uznane za najpotężniejszy instrument tworzenia systemu wartości.

W tym kontekście nasz świat i świat naszego dziecka konstruowany jest przez konsumpcję, natychmiastowość, powierzchowność, brak czasu na refleksję, szukanie azylu i równowagi we własnym ciele oraz konformizm. Dla młodego

pokolenia taki świat jest właśnie „normalny” i „obowiązujący”.⁹ Pytanie o sens życia zostało zastąpione pytaniami o to, „kim jestem”, „jak postrzegają mnie inni w tej chwili”. Żyjąc w płynnej nowoczesności, niechętnie podejmujemy wysiłek, aby coś zdobyć lub przy czymś wytrwać. Zamiast tego poszukujemy rozwiązań wymagających minimalnej inwestycji własnych sił, unikamy osobistej odpowiedzialności, a w zamian dążymy

do osiągnięcia dodatkowych atrakcji, które pozwolą zabawić się bez względu na wiek.

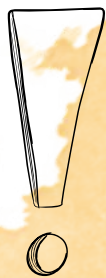
Wielu dorosłych prezentuje dziś postawę beztroskiego dziecka, bawiącego się i dokazującego w rzeczywistości, w której zawieszono zostały normy społeczne i zasady, a wartości pozbawione większego znaczenia ze względu na ich niezwłoczną trywializację i redukcję do wydarzeń z mediów. Myśląc za Melosikiem, „kultura współczesna szybko degraduje każde pojęcie, celebrując jego nowość i następnie rozpraszając je”.¹⁰ W ten sposób zatracą się układy odniesienia funkcjonujące w świecie, znany wcześniejszym pokoleniom, którym były stabilne, intersubiektywnie, weryfikowalne pojęcia i kategorie, umożliwiające opis i krytykę rzeczywistości. Do niedawna uważano, że etap płynnej nowoczesności miał trwać jedynie chwilę, jako przejściowy, będący sposobem ucieczki, odpoczynkiem od codziennego trudu. Dziś doświadczamy, jak znacząco przedłuża się jego era. Jednocześnie odkrywamy, że większość ludzi nie chce rezygnować z przyjemności oraz wracać do wcześniejszej, wymagającej rzeczywistości.¹¹

⁹ Melosik Z. Edukacja, młodzież i kultura współczesna: kilka uwag o teorii i praktyce pedagogicznej *Chowanna* 1, 19-37 2003

¹⁰ Melosik *ibidem*

¹¹ Węgrzyn-Jonek E. Rozważania o wychowaniu. W poszukiwaniu teoretycznych podstaw koncepcji wychowawczej szkoły. ORE Warszawa 2014

Uwaga! Zwolnij

Życie wielu współczesnych społeczeństw toczy się w myśl amerykańskiej zasady: łatwo, szybko i przyjemnie (ang. easy, quick and exiting). Technologiczny postęp, możliwość szybkiego i łatwego przemieszczania się w świecie realnym i wirtualnym, zdobywanie nowych i nieustannie aktualizujących się informacji są motorem uruchamiającym lawinę przekształceń rzeczywistości w nieznane dotąd formy.

Szpital neurropsychiatryczny The LouRuvo Center, Las Vegas

<http://dziesiec.com/wp-content/uploads/2015/03/Szpital-Psychiatryczny-Las-Vega-Nevada-USA-e1428522908165.jpg>

Obraz nowoczesnego szpitala w Las Vegas jest wyraźnym potwierdzeniem tego, że nowe aranżacje przestrzenne budynków użyteczności publicznej nie pasują do wcześniejszych wyobrażeń. Z tej niestabilności rodzi się potrzeba zdefiniowania współczesnego człowieka, który choć zatopiony w nowej rzeczywistości, dopuszcza jednak do świadomości i nie odrzuca w całości tego, co już było. Można zatem spróbować opisać jego stan jako zadomowienie i bezdomność.¹² Co to oznacza? Zadomowienie podkreśla, że człowiek żyje w świecie jak w domu, w określonym kontekście, zna swoje miejsce w ustalonej hierarchii podmiotów, w rodzinie i społeczeństwie.

---

¹² Węgrzyn-Jonek E. ibidem

Bezdomność natomiast opisuje życie "jak na polu, bez ekwipunku survivalowego, który byłby szansą na zapewnienie schronienia przed gwałtownymi zmianami". Epoka zadomowienia metaforycznie odwołuje się do domu dziadków, zbudowanego na solidnym fundamencie wartości i zasad. Bezdomność natomiast odzwierciedla współczesność, niepewność i brak wystarczających narzędzi do pokonywania przeszkód. Porównując życie współczesnego człowieka do bezdomnego wędrowca, można zatem przypuszczać, że gdy na swej drodze spotka dom zbudowany na solidnym fundamencie, to skorzysta z jego gościnności.

Porządkowanie domu – porządkowanie albumów wspomnień

Nie czujemy się dobrze, gdy do naszego domu wpadają niezapowiedziani goście. Odczuwamy dyskomfort, a czasami wstyd z powodu bałaganu i chaosu, jaki w nim panuje. Dla uniknięcia takich wizyt ustalamy zasadę, że niezapowiedzianych gości po prostu nie przyjmujemy. Podajemy wiele powodów – praca, nieobecność z powodu nadmiaru zadań lub nieuregulowanego trybu życia. Jednak często nie zdajemy sobie sprawy, że takie obwarowania niosą za sobą negatywne skutki. Gdy ograniczamy spontaniczne spotkania w naszym domu,

unikamy sposobności komunikowania innym, jacy naprawdę jesteśmy, jakie wyznajemy wartości, jakie zasady regulują nasze życie. Co z tym zrobić? Praktycznym rozwiązaniem, które ograniczy nasz dyskomfort z powodu nieoczekiwanego "najazdu" gości, jest systematyczne dbanie o porządek. Wiemy, że utrzymanie go kosztuje wiele zachodu i wysiłku. Nie chcemy tracić sił, a zależy nam, by uzyskać pożądaną efekt – czystość, harmonię. Gdy nie wiemy, jak poradzić sobie z niektórymi zadaniami, wrzucamy hasło do przeglądarki internetowej i natychmiast otrzymujemy liczne (p)odpowiedzi i porady. Lubimy te, które można zawrzeć w kilku punktach. Dlatego skłonni jesteśmy zaakceptować porady w sprawie trzymania porządku w rodzaju: "Doceń siłę rytuału! Systematyczność pozwala skrócić czas cotygodniowego sprzątnięcia; niech wszystko ma swoje miejsce; co masz zrobić później, zrób teraz; ustal grafik (Kiedy?, Kto?, Co?); ułatwaj sobie pracę, zredukuj to co niepotrzebne!"

Zalecenia te możemy równie dobrze przenieść na płaszczyznę dbania o porządek w domu naszych wartości i zasad. Ład i samoświadomość w tym zakresie pozwoli nam otoczyć mądrą opieką nasze dzieci i dać mocne podstawy w procesie ich wychowywania.

W drodze, którą przemierzamy z naszymi dziećmi do ich dorosłości, zastosowanie solidnego planu i przestrzeganie zasady systematyczności zwiększają prawdopodobieństwo oczekiwanego efektu oraz zredukują niepotrzebne lub bezwartościowe ingerencje. **Wychowanie dziecka wymaga od nas od samego początku stworzenia wizji jego drogi do dorosłości, jaką chcemy z nim odbyć.** Naszym zadaniem jest nie tylko zaspokojenie jego podstawowych potrzeb fizycznych, edukacyjnych, bezpieczeństwa, ale też przygotowanie do samodzielności, wzięcia na siebie odpowiedzialności za siebie i innych w przyszłości.

Naszym marzeniem jest, aby nasze dorosłe dziecko było szczęśliwe, potrafiło dbać i szanować siebie oraz innych, żyło w bezpiecznym świecie w skali mikro i makro. **Dlatego będąc rodzicami chcemy odwoływać się do autorefleksji wpływającej z historii własnego życia.** Odświeżajmy i aktualizujmy z jednej strony to, co było ważne, cenne i przydatne, z drugiej korygujemy (naprawiamy) to, co było trudne i bolesne. Dopiero z pozycji rodzica, gdy jesteśmy w relacji z własnym dzieckiem, odkrywamy bogactwo i ubóstwo posiadanych zasobów, bezpieczne i ryzykowne drogi, jakimi podążaliśmy w przeszłości, dobre i niebezpieczne wybory, jakie podejmowaliśmy podczas naszej podróży do dorosłości.

Zobaczmy też, jak często sami, będąc rodzicami, poddajemy krytycznej ocenie dokonania własnych rodziców. Widzimy wtedy, co im się udało, a co zaniedbali lub im po prostu nie wyszło. **Miarą efektów wychowawczych naszych rodziców są bowiem wspomnienia "domu rodzinnego", jakie posiadamy, do którego powracamy z chęcią lub z jej brakiem.** Przed wyruszeniem w drogę do dorosłości i odpowiedzialności razem z dzieckiem, ale też w każdym jej trudniejszym etapie, porządkujmy zatem albumy wspomnień własnego dzieciństwa i młodości. Bo wszystko to, co sami przeżyliśmy, gdy pełniliśmy rolę matki i ojca, staje się ważne. To my bierzemy na siebie pełną odpowiedzialność za rozwój dziecka nie tylko w sferze fizycznej, ale też intelektualnej, emocjonalnej, społecznej i moralnej.

Przegląd techniczny i pakowanie niezbędnego sprzętu podróżnika

Kiedy przygotowujemy się do długiej drogi wytyczamy plan podróży, który ułatwiać ma nam pokonywanie poszczególnych etapów trasy. Równocześnie dokonujemy przeglądu technicznego, czyli posiadanych wewnętrznych zasobów i zewnętrznych możliwości. Wierzymy przy tym w to, że precyzyjna znajomość istotnych detali, pozwoli nam omijać przeszkody, które potencjalnie możemy napotkać.

Jednak, gdy jako rodzice towarzyszymy naszemu dziecku w drodze do samodzielności i odpowiedzialności, powinniśmy nie tylko opierać się na wcześniej przygotowanym planie, ale też umiejętnie go modyfikować z uwagi na nowe, wcześniej nieprzewidziane wydarzenia. I tak jak w każdej wędrówce, również w tej podróży drogowskazem jest nieustanne poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o sens życia i wartości. Jednak to nie wystarczy.

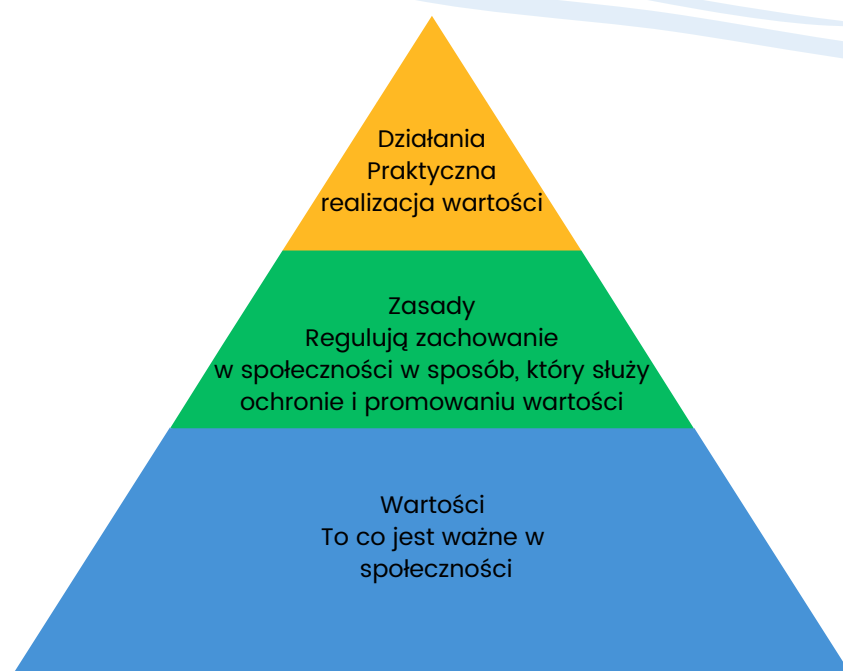
Chcąc omijać w drodze przeszkody, odwołujemy się do różnych, czasami bardzo zaawansowanych systemów nawigacyjnych. Tymczasem wystarczy prosty kompas, który pomaga nam doprecyzować położenie ważnych punktów niezbędnych w procesie rozwoju dziecka oraz odkrywać ważne relacje pomiędzy nimi. Tymi punktami są adekwatne do wieku osiągnięcia rozwojowe dziecka. Ich znajomość to również umiejętność rozpoznania możliwości zdobycia najbliższej i kolejnych faz wzrastania.

Od czasów, kiedy zaczęto opisywać rozwój człowieka językiem różnych teorii, stosowanych metodologii i obserwowanych zmiennych, to do dziś nie wyróżniono koncepcji, którą można byłoby uznać za wzorcową. Bogactwo uznanych teorii rozwoju potwierdza wielowymiarową i systemową organizację świata, którą scalają dynamiczne powiązania pomiędzy różnymi elementami całości, której człowiek jest częścią.¹³

13 Trempała J. Psychologia rozwoju jako nauka o genezie życia psychicznego: przełomowe dokonania i kierunki przyszłych badań. Psychologia Rozwojowa, 2012, 17,1, 17-29

Z każdego jednak konstruktu teoretycznego wyłania się obszar/proces rozwoju na przestrzeni życia, który jest ważny i godny poznania. W tym miejscu należy podkreślić, że osiągnięcie każdej indywidualnej umiejętności, przypisane jest określonej fazie rozwoju fizycznego, poznawczego, emocjonalnego, społecznego, duchowego czy moralnego dziecka. Zrealizowanie zatem zadań rozwojowych w określonym czasie jest niezbędnym wyposażeniem w drodze do dojrzałości, samowystarczalności i odpowiedzialności.

Wracając do stwierdzenia, że "tylko wychowani rodzice, mogą wychowywać swoje dzieci" – konieczne jest dokonanie osobistego remanentu i zadbanie o uzupełnienie braków, względnie naprawienie stwierdzonych nieprawidłowości. Proces wychowawczy w niektórych koncepcjach został przedstawiony na podobieństwo piramidy potrzeb Maslowa¹⁴ pod postacią piramidy optymalnego wychowania.¹⁵

Piramida optymalnego rozwoju za: Karasowska A. Wychowanie do odpowiedzialności – wspomaganie rozwoju społecznego i moralnego dziecka, ORE

14 Glinkowska B. Potrzeba przynależności – elementarna czy rzędu wyższego? Repozytorium UŁ, Wydział Zarządzania 2015. <https://dx.doi.org/10.18778/7969-802-8.09>

15 Karasowska A. Wychowanie do odpowiedzialności – wspomaganie rozwoju społecznego i moralnego dziecka, ORE

Składa się ona z trzech poziomów.

Jej podstawą są wartości, w środku znajdują się zasady, a wierzchołek stanowią działania.

Na stabilność tej struktury wpływa wiedza o życiu, o tym co jest wartościowe, niezbędne i ważne. Kształtuje się ona w dialogu z pierwszym napotkanym po drodze "Mistrzem" – rodzicami lub innym ważnym opiekunem, a rozwija się potem w relacjach z napotykanymi ludźmi. Człowiek, który zna wartości, posiada jednocześnie drogowskaz, który wytycza kierunek rozwoju i życiowej drogi.

Drugim elementem piramidy optymalnego wychowania jest znajomość zasad.

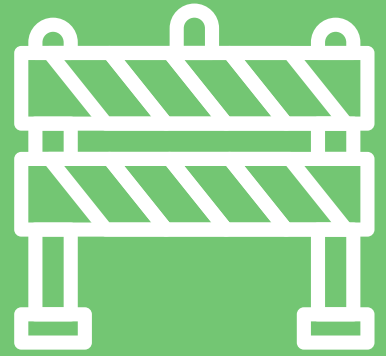
Gwarantuje ona bezpieczne poruszanie się po drogach życia w relacjach z szeroko rozumianym światem, poczynszyszy od materii, poprzez relacje międzyludzkie, do duchowości rozumianej jako zbiór norm moralnych i nadziei.

Podejmowane działania i samodzielne wybory są kwintesencją rozwoju osadzonego na solidnych podstawach wartości i "szczegółowych kodeksach" postępowania, które zostały opracowane w oparciu o wiedzę pochodzącą z różnych źródeł.

Przeszkody – odróżnienie autorytetu od celebryty

Z uwagi na to, że w toczącym się dyskursie o życiu pojawiają się wiadomości o kryzysie i odrzuceniu autorytetu, warto przyjrzeć się, dlaczego tak się dzieje. Z definicji słowa wynika, że autorytet opisywany jest (był) w różnych wymiarach.

Z jednej strony autorytet przypisuje się osobom w uznaniu dla ich postawy, wiedzy, posiadanych kompetencji, prestiżu, profesjonalizmu, prawdomówności i bezstronności w ocenie jakiegoś cenionego zjawiska lub wydarzenia.

Z drugiej wskazuje osoby, które mają silne cechy przywódcze i roszczą sobie prawo do wywierania wpływu na innych.

W obu przypadkach punktem odniesienia jest system wartości, który kreuje i reguluje posiadane cechy.

Z uwagi na niechęć do wykonywania narzuconych poleceń i uznania, że przestrzeganie trwałych zasad i reguł jest formą presji, przymusu ich przyjęcia lub uznania, dochodzi do dewaluacji znaczenia i odrzucenia wszystkich autorytetów. Inną przyczyną niechęci i odrzucania autorytetów jest wyjście współczesnego człowieka ze świata realnego w cyberprzestrzeń, którą reguluje natychmiastowość, zmienność, wolność w sferze konstruowania i rekonstruowania swojego indywidualnego świata. To zjawisko porównywane jest do swoistego "oderwania się" od społeczeństwa zbudowanego na tradycji, tj. wartościach i zasadach, bowiem w cyberprzestrzeni tracą swoje znaczenie podstawowe kryteria socjologiczne, które wyznaczają tożsamość człowieka. Burzone też są obowiązujące wcześniej reguły stanowiące o stabilności i przewidywalności otoczenia. Skutkiem tego jest stopniowe uwalnianie się od społecznych ograniczeń i kontroli, po to, aby uzyskać nowy wymiar egzystencji – władzę autokreacji.¹⁶

¹⁶ Gromkowska A. Tożsamość w cyber-przestrzeni - (re)konstrukcje i (re)prezentacje

Choć opis rzeczywistości toczącej się w cyberprzestrzeni powstał blisko ćwierć wieku temu, jakże aktualny jest on dziś. Współczesny człowiek swoje życie przeniósł do sieci, a siebie konstruuje poprzez klikanie w niezliczone ikonki. Używając przycisku Enter, potwierdza swoje wejście w kolejne, niczym nie ograniczane miejsca. W ten sposób jednostka aktualizuje się w kreowanej rzeczywistości, co skutkuje tym, że tożsamość i otaczająca rzeczywistość stają się niczym przewijające się w błyskawicznym tempie kolejne strony internetowe, "pokoje" - z nieograniczoną ilością "wejść" i "wyjść". W efekcie "w każdej chwili można stać się każdym, a za chwilę - każdym innym".

Dlatego odzwierciedlający wyjątkowość, jednostkową rozpoznawalność i trwałość autorytet jest odrzucany, traktowany jako nawrót do spostponowanej przeszłości. W autorytecie bowiem, jak w lustrze albo wielkiej witrynie sklepu, odbija się nietrwałość współczesnego świata, natychmiastowość, wieloznaczność, zmienność, powierzchowność. Natomiast przyglądanie się wyznacznikom,

dzięki którym możliwa jest akceptacja absurdu pod postacią różnorodnych, wieloznacznych i sprzecznych ze sobą przekazów, znaczeń i wartości nie jest pożądana, gdyż staje się źródłem wewnętrznego konfliktu. W wizji kreowania współczesnego człowieka odrzuca się bowiem wszelkie czynniki spowalniające lub wyprzedzające teraźniejszość. Liczy się kontekst będący wytworem mass mediów, powierzchownej i nieustannie zmieniającej się wiedzy o życiu i społeczeństwie, wnioski oparte o wybiórcze obserwacje i treści. Autorytet został zastąpiony celebrytą, którego uznanie za wzór jest prostym i bezrefleksyjnym zadaniem. Prostota wykreowania celebryty polega na tym, że nie wymaga to wysiłku ani z jednej ani z drugiej strony. Jest to osoba, która jest znana z tego, że jest znana. Szybkie namnażanie się współczesnych „autorytetów” wynika z (auto)promocji specjalistów lub ekspertów do różnych spraw, nie wymaga to od nich dużego wysiłku, bo szczegółowa wiedza, jaką się podbudowują, bywa dyskusyjna, a nawet wątpliwa. Docierają poprzez duże zasięgi różnego rodzaju mass mediów do szerokiego grona odbiorców, co gwarantuje im dużą popularność, znajomość i obecność. Celebrytą praktycznie może stać się każdy – sportowiec, aktor, projektant mody, bloger, uczeń w szkole. Jedynym warunkiem wymaganym dla istnienia „gwiazdy” jest (auto)wykreowanie i (auto)definiowanie wyłącznie teraźniejszością i skupianie oraz podtrzymywanie na niej uwagi. Zatem podziwianie, uznanie i wzorowanie się na celebrytach jest czynnością nie wymagającą wysiłku i lojalności wobec osoby, gdyż z góry zakłada się zmienność dyktowaną chwilą, aktualną modą, która do niczego nie zobowiązuje, pozwala łatwo i bez żadnych konsekwencji to wszystko porzucić.

Ograniczenie prędkości – stawianie granic i szanowanie cudzych, potrzeba dialogowania

---

Wychowanie młodego pokolenia do odpowiedzialności jest coraz trudniejszym dla wszystkich wychowawców zadaniem.

Rodzice, tak jak ich dzieci, również zatopieni są w świecie wieloznacznych pojęć, błyskawicznych zmian i niekończących się kreacji nowych możliwości. Chcąc zatem uczyć norm swoich pociech, sami muszą je posiadać. Jak bumerang wraca przekonanie, że "zanim zaczniesz uczyć innych, musisz sam to umieć". W ostatnich dziesięcioleciach zostało opisanych wiele stylów wychowawczych, które charakteryzowały różniące się przesłanki kształtowania postaw i światopoglądów. Oceny skuteczności ich oddziaływania na młode pokolenia doprowadzały do dwóch konkluzji.

...→ Pierwszej, że realizacja "rodzinnych skryptów" staje się coraz mniej skuteczna ze względu na inne uwarunkowania społeczno-kulturowe.¹⁷

...→ Druga natomiast potwierdza, że stabilne, budowane od narodzin relacje pomiędzy rodzicami a dziećmi oraz stawianie i konsekwentne utrzymywanie granic jest koniecznym warunkiem do poznawania otoczenia społecznego, normowanego wewnętrznymi i zewnętrznymi zasadami, poczucia bezpieczeństwa oraz umiejętnego nawiązywania i budowania relacji w dorosłym życiu.

---

¹⁷ Wasilewska M, Kuleta M. Style wychowania w rodzinie a zadowolenie z siebie młodych kobiet wkraczających w dorosłe życie. Państwo i Społeczeństwo. 2/2006

Kluczowym pojęciem przy konstruowaniu granic jest przekonanie, że muszą być zrozumiałe dla wszystkich stron, a także powinny być przestrzegane przez wszystkich członków danej społeczności.¹⁸

Współcześnie, gdy mechanizmy odpowiedzialne za funkcjonowanie człowieka w otoczeniu są coraz dokładniej poznane, to prostsze staje się dostrzeżenie potencjału każdej jednostki, bez konieczności poddawania ewaluacji zgromadzonych przez nią zasobów i doświadczeń.

Kilkadziesiąt lat temu wychowanie dziecka wykluczało je z udziału w konstruowaniu katalogu zasad, co znalazło odzwierciedlenie w zwrocie "ryby i dzieci nie mają głosu". Promowano wtedy granice sztywne, które nie podlegały weryfikacji i zmianie nawet wtedy, gdy okazywały się mało skuteczne.

Dlatego zaleca się, aby granice były konstruowane wraz z dzieckiem, potem nastolatkiem, w oparciu o jego indywidualne cechy i aktualne zdobycze rozwojowe oraz właściwości otoczenia. Granice mają być wyznacznikiem a nie ograniczeniem.

Dlatego w procesie socjalizacji warto akcentować, że granice, chroniąc stałych zasad, zmniejszą ryzyko narażenia na niebezpieczeństwo. Natomiast, te które konstruuje się jedynie na potrzeby aktualnej sytuacji lub chwili, utrwalają w dziecku od zarania przekonanie, że otaczający świat jest płynny, nieustannie zmieniający się, nieprzewidywalny. Stąd podkreśla się, że niekorzystnym skutkiem ruchomych granic jest wzmocnienie postawy niepewności wobec siebie i otoczenia, zburzenie poczucia bezpieczeństwa.

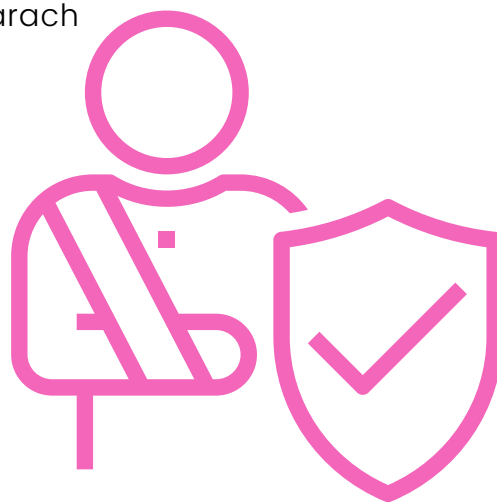
¹⁸ Sakowska J. Jak kochać i wymagać. Poradnik dla rodziców, ORE, Warszawa 2016

Uwaga wypadek – analiza przyczyn

Dynamiczny rozwój technologiczny, naukowy, kulturowy, edukacyjny, środków masowego przekazu oddziałuje zarówno na społeczeństwa, jak i małe społeczności, w których dorastają i wychowują się dzieci. Tak jak nie wzbudza wątpliwości określenie matka, ojciec, rodzice, opiekun prawny dziecka, tak dyskusja o rodzinie wymaga uwzględnienia mnogości definicji wynikających z różnorodnych uzgodnień między dorosłymi (matką, ojcem, opiekunem prawnym) co do sposobu funkcjonowania i sprawowania opieki oraz wychowania dzieci.

Nieustanne systemowe przeorganizowywanie struktury społecznej stawia człowieka w sytuacji wyboru, w który wpisane są napięcie (stres) oraz ryzyko błędu, porażki.¹⁹

Globalne przemiany społeczne poza osiągnięciami cywilizacyjnymi niosą ze sobą zagrożenia na skalę makro- i mikrospołeczną w obszarach biologicznym, społecznym, aksjologicznym, kulturowym, ekonomicznym, psychologicznym, edukacyjnym, politycznym, światopoglądowym. Narastają konflikty społeczne, postępuje atomizacja jednostek i całych grup społecznych, intensyfikują się i rozpowszechniają się ingerencje w coraz więcej obszarów życia – naturę, ciało człowieka, tożsamość, osobiste potrzeby, które adresowane są do coraz młodszych osób. Polaryzacja społeczeństwa w wielu cenionych dotąd aspektach życia prowadzi z kolei do zasadniczych przeobrażeń. Zamiast troski i współpracy pojawia się rywalizacja, zamiast współczucia i chęci pomocy – obojętność i bezsilność. Te niekorzystne zmiany dokonujące się w człowieku (niezależnie od wieku) doprowadzają do autoeksploatacji jako zdegenerowanej formy rozwoju i autodestrukcji – uzależnień, samouszkodzeń, anhedonii, lęku, społecznego wykluczenia poprzez niespełnianie kryteriów społecznej użyteczności (osoby nieproduktywne, chore, niepełnosprawne, stare, wyróżniające się szczególnymi cechami).²⁰

¹⁹ Sławomir Cudak Zagrożenia funkcji rodziny we współczesnym świecie, "Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze", 7, 2022, s. 3–18

²⁰ Kowalik S. Uśpione społeczeństwo. Szkice z psychologii Globalizacji. SEDNO Wydawnictwo Akademickie. Warszawa 2015

Apteczka podróżnika - Pierwsza pomoc i dawkowanie "tabletek" na odpowiedzialność

CZAS

zwykło się mówić, że "nie ma czegoś takiego, jak brak czasu. Istnieje tylko brak zainteresowania. Należy dzielić się nim jak najczęściej z innymi, a szczególnie z osobami, które się tego nie domagają.

SPOTKANIE

umówione lub przypadkowe zobaczenie kogoś, zetknięcie się z kimś²¹ - ryzyko przedawkowania niewielkie.

ROZMOWA

nieodłączna część ludzkich kontaktów. Nie wymaga nakładów finansowych, szczególnych warunków, aby ją prowadzić. Rozmowa służy poznaniu drugiej osoby, to jest jej przeżyć, refleksji, trosk, potrzeb, marzeń. Częścią rozmowy jest także cisza, która może być ubogającym, wspólnym doświadczeniem rozmówców.

OKAZANIE ZAINTERESOWANIA

to prosty i skuteczny sposób na pokazanie, że nam na kimś zależy

WZBUDZANIE ZAINTERESOWAŃ

obudzić, wzniecić chęć zajęcia się czymś, chęć poświęcania temu czasu, podejmowania wysiłku, aby czerpać potem satysfakcję z realizacji określonych czynności. Wzbudzanie zainteresowań to w efekcie rozwijanie pasji, hobby. Sposób przeciwdziałania nudzie lub nie podejmowanie nic nie znaczących działań.

---

²¹ Słownik języka polskiego, 20..

DBANIE O RÓWNOWAGĘ I HARMONIĘ

to świadome wybory i dbanie o swoje wartości, które są drogowskazem, określają ważne kierunki, w efekcie kształtują jakość życia i subiektywne poczucie dobrostanu (warunki konieczne do zdefiniowania zdrowia jednostki).

DBANIE O SIEBIE SAMEGO I O INNYCH

- budowanie swojego życia, z którego nie chce się uciekać, by odetchnąć od przeciążenia działaniami, które w rzeczywistości nie są ważne,
- sposób mierzenia się z własnymi słabościami i błędami, co w efekcie może rozczarowywać otoczenie, które nie widzi w tym troski o siebie,
- dbałość o rzeczy fundamentalne i odrzucenie pozornych, mało wartościowych działań,
- postępowanie w taki sposób, by następstwa wyborów były dobre,
- życie w zgodzie ze sobą i w zgodzie z osobami, które są ważne.

UCZENIE SIĘ NA BŁĘDACH

umiejętne "przekreślanie" tak jak błędu popełnionego w zeszycie, a nie wymazanie. Dostęp do własnych błędów pozwala mieć je na uwadze (na oku), co pomaga nie popełniać ich w przyszłości.

STOSOWANIE POCHWAŁ

to szczerze i prawdziwe wyrażanie uznania kierowanego do kogoś, będące jednocześnie docenieniem włożonego wysiłku i w efekcie uzyskanego wyniku. Stosowanie pochwał wymaga szybkiej i natychmiastowej reakcji jako formy uznania oraz podziwu dla osoby. Ważne jest, aby przy udzielaniu pochwał ustny przekaz był wzmacniany komunikatem niewerbalnym – tonem głosu, uśmiechem, przeznaczonym czasem.

NAGRADZANIE

pozytywne wzmacnianie zachowania lub innego nietuzinkowego osiągnięcia. Sposobem nagradzania nie jest dawanie prezentów materialnych "za coś". A jeżeli tak, to stosowanie wymaga dużej roztropności.

Wybrane Piśmiennictwo

1. Myszkowski Krzysztof, Stare Dobre Małżeństwo. Antologia, wyd. 3, Łódź, Dalmafon, 2004
2. V.E. Frankl „Człowiek w poszukiwaniu sensu” Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2009
3. Korczak J., Jak kochać dziecko. Dziecko w rodzinie. Rzecznik Praw Dziecka. Warszawa 2012
4. Jan Paweł II, Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia i homilie, Kraków 2005, s. 323
5. Mysza L. Obraz ponowoczesnego świata z perspektywy współczesnej młodzieży. KULTURA – SPOŁECZEŃSTWO – EDUKACJA Nr 2 (6) 2014 POZNAŃ
6. Melosik Z. Ciało i zdrowie w społeczeństwie konsumpcji; Toruń-Poznań 1999, ss. 91-187;
7. Bauman Z. Kultura w płynnej nowoczesności, Warszawa 2011 4. Fudala R. Płynna nowoczesność: czas zabawy i karnawału. Ogrody Nauk i Sztuki, 2014, 4, s. 121-127 DOI: 10.15503/onis2014-121-127
8. Melosik Z. Edukacja, młodzież i kultura współczesna: kilka uwag o teorii i praktyce pedagogicznej Chowanna 1, 19-37 2003
9. Węgrzyn-Jonek E. Rozważania o wychowaniu. W poszukiwaniu teoretycznych podstaw koncepcji wychowawczej szkoły. ORE Warszawa 2014
10. Trempała J. Psychologia rozwoju jako nauka o genezie życia psychicznego: przełomowe dokonania i kierunki przyszłych badań. Psychologia Rozwojowa, 2012, 17,1, 17-29
11. Glinkowska B. Potrzeba przynależności – elementarna czy rzędu wyższego? Repozytorium UŁ, Wydział Zarządzania 2015. <https://dx.doi.org/10.18778/7969-802-8.09>
12. Karasowska A. Wychowanie do odpowiedzialności – wspomaganie rozwoju społecznego i moralnego dziecka, ORE
13. Gromkowska A. Tożsamość w cyber-przestrzeni - (re)konstrukcje i (re)prezentacje
14. Wasilewska M, Kuleta M. Style wychowania w rodzinie a zadowolenie z siebie młodych kobiet wkraczających w dorosłe życie. Państwo i Społeczeństwo. 2/2006
15. Sakowska J. Jak kochać i wymagać. Poradnik dla rodziców, ORE, Warszawa 2016
16. Sławomir Cudak Zagrożenia funkcji rodziny we współczesnym świecie, "Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze", 7, 2022, s. 3-18
17. Kowalik S. Uśpione społeczeństwo. Szkice z psychologii Globalizacji. SEDNO Wydawnictwo Akademickie. Warszawa 201
18. Słownik języka polskiego, 20

0 Fundacji

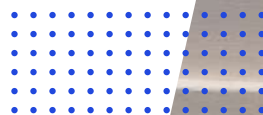
Pogorsząca się sytuacja związana ze zdrowiem psychicznym społeczeństwa zmotywowała nas do spojrzenia na problem od strony zdrowia publicznego, którego niezwykle istotnym i ważnym elementem jest aspekt psychiczny.

Z potrzeby mówienia otwarcie o problemach i oswojania społeczeństwa z tematami zdrowia psychicznego zrodziła się koncepcja Fundacji Nie Widać Po Mnie.

Celem Fundacji jest budowanie świadomości z zakresu zdrowia publicznego z nastawieniem na zdrowie psychiczne i zaburzenia psychospołeczne wśród Polaków, a także wspieranie rodziców, placówek oświatowych i ochrony zdrowia, budowanie świadomości z zakresu profilaktyki zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży oraz edukacja w zakresie szybkiego reagowania na pojawiające się trudności i kryzysy.

Fundacja obejmuje także swoim wsparciem personel medyczny. Organizujemy szkolenia z zakresu wsparcia psychologicznego, wypalenia zawodowego, mobbingu i komunikacji z pacjentem wśród personelu medycznego, który szczególnie teraz zgłasza wypalenie zawodowe i problemy ze zdrowiem psychicznym.

www.niewidacpomnie.org

FUNDACJA
NIE WIDĄĆ PO MNIE